

ÍNDIX

Introducció	9
Origen del Llibre dels Canvis	14
El mite.....	14
Història.....	18
El Yijing	29
Significat del nom.....	29
Caràcters components.....	29
Yin-Yang.....	32
Yao.....	34
Bagua. Vuit trigrames.....	36
Ordenació dels vuit trigrames.....	44
Els seixanta-quatre hexagrames.....	53
Mètode de consulta de l'oracle	59
Dissenyant la pregunta adequada.....	64
Sistema d'endevinació amb les cinquanta varetes.....	67
Sistema d'endevinació amb les monedes.....	74
Interpretació pas a pas.....	77
Derivacions dels hexagrames.....	87
Canvis numèrics de la flor de pruner.....	90
Endevinació mitjançant Xian Tian.....	92
Endevinació mitjançant Hou Tian.....	94
Conclusió.....	96
Llibre primer. El cànon	99
Primera part (hexagrames 1 a 30).....	103
Segona part (hexagrames 31 a 64).....	163
Llibre segon. Els comentaris	231
Les deu Ales.....	235

Primera part (hexagrames 1-30)	241
Segona part (hexagrames 31-64)	307
Cinquena Ala. Comentaris sobre les sentències afe- gides (El Gran Tractat). Primera part.....	375
Sisena Ala. Comentaris sobre les sentències afe- gides. (El Gran Tractat). Segona part.....	393
Vuitena Ala. Elucidació dels trigrames	410
Novena Ala. La seqüència dels hexagrames	417
Desena Ala. Els hexagrames ordenats aleatòriament..	424
Annex. Els comentaris de Mawangdui.....	427
Uns deixebles preguntaren	437
El significat del Llibre dels Canvis	452
Els elements essencials.....	469
Mu He	476
Zhao Li.....	500
Taula de trigrames i hexagrames.....	507

INTRODUCCIÓ

*El Camí exposat al (Llibre dels) Canvis és enorme, i no hi ha res que no abasti. Hi tenen cabuda l'astro-
nomia, la geografia i la música; l'estratègia militar;
la musicologia i les matemàtiques. Totes es refereixen
al (Llibre dels) Canvis per a explicar les seves teories,
com si volguessin atrapar l'escalfor que surt d'una estufa.*

SIKU QUANSHU ZONGMU TIYAO

Aquesta citació, que parla del Yijing, el Llibre dels Canvis xinès, amb gran veneració, apareix al Catàleg General Anotat de la Col·lecció Completa de Textos de les Quatre Cases dels Tresors, ressenya que acompanya una vastíssima enciclopèdia compilada a la darrerria del segle XVIII. És ben cert que la filosofia inherent al Llibre dels Canvis ha amarat tota la cultura xinesa, des de l'art de governar fins a la medicina, el coneixement matemàtic o les arts marcial. Aquest Llibre dels Canvis ha estat, al costat de la Bíblia, un dels llibres més llegits arreu del món en els darrers vint segles. No deixa de ser curiós, perquè en les seves pàgines no hi ha una mitologia clara; tampoc no hi ha un sistema de creences definit, ni s'hi explica una història; no té protagonista ni personatges principals, i tampoc segueix un fil argumental clar, i no s'hi troba cap data que permeti contextualitzar el contingut en un marc històric. Els motius de la seva popularitat han de ser uns altres: en principi va ser un text d'endevinació utilitzat per la noblesa de les antigues dinasties. Conèixer el futur i controlar el flux continuat dels esdeveniments és un anhel comú a totes

les cultures i, dins la tradició xinesa, el codi implícit en les figures i els textos del Llibre dels Canvis permetien als reis i nobles avalar llurs decisions gràcies als missatges rebuts de les divinitats, que parlaven de manera enigmàtica a través dels rituals de consulta de l'oracle. Més endavant, amb l'evolució de la cultura xinesa, el Yijing va començar a ser considerat un manual d'autoajuda, una guia pràctica per a comprendre les mareas de canvis i transformacions als quals tothom es veu confrontat quotidianament. Els qui preguntaven ja no estaven tan interessats en predir el futur com en comprendre el món immediat que els envoltava: la vida, la societat, la natura. Els filòsofs xinesos més grans es veien pràcticament obligats a comentar i glossar les parts més fosques del text, i afegien llurs comentaris al cos principal del Llibre, convertint-lo en l'obra més influent en la cultura tradicional xinesa, arribant a ser el més important dels clàssics confucians.

El nucli del Llibre dels Canvis és una sèrie de seixanta-quatre figures consistent en sis línies anomenades "hexagrames" (*gua*) acompanyades d'uns aforismes breus i enigmàtics que parlen de les preocupacions, els interessos i les activitats inherents a tota la humanitat. Vet aquí, segurament, el secret que l'ha convertit en un *best-seller* mundial. Els temes que es tracten al Llibre, de forma poètica a vegades, concisa o brutal d'altres, són universals: el pas del temps, la preocupació per la salut, per com seguir unes normes ètiques, gestionar relacions humanes, conflictes i lluites; emprendre viatges, i com entendre la religiositat i el sentiment del misteri que Rudolf Otto anomenà *numinós*; hi són presents les pors i les esperances, i es tenen en compte càstigs i recompenses.

A Occident, el Llibre ha fascinat des que en van aparèixer les primeres traduccions: Leibniz, Carl Gustav Jung, Marshall McLuhan, Federico Fellini, Hermann Hesse, Philip K. Dick, Bob Dylan i molt altres, han mostrat obertament la seva admiració pel text i les seves figures. Tot i això, en àmbits més acadèmics, s'acostuma a passar de puntetes sobre la insegura utilitat ora-

cular del text. A la nostra cultura, quan es parla d'endevinació, ràpidament ens vénen a la ment imatges de pitonisses i aquells programes de televisió de les dues de la matinada on la gent truca perquè els "tarotistes professionals" els diguin com anirà la seva relació de parella i quina entrada de diners preveuen.

En la tradició xinesa, el Yijing, tot i complir també aquesta funció popular, va molt més enllà. En comptes de predir què passarà, la seva interpretació funciona com un *koan* del Zen: un enigma que només pot ser respost intuïtivament, sense passar per un excessiu raonament, i tampoc per un instint ineducat. Els textos del Llibre dels Canvis descriuen una situació i permeten elaborar una estratègia de canvi per tal de poder gestionar-la amb algunes garanties de seguretat. Un símil que ens podria ser útil podria ser el de consultar un mapa abans d'emprendre un viatge. En el cas del Yijing, això no obstant, estem parlant d'un mapa del psiquisme. Així s'ha d'entendre quan contínuament ens remet a les obres dels "reis d'antuvi", exemples perfectes de moralitat i dignitat, que passaren per les mateixes dificultats que la resta de nosaltres, i en sorgiren victoriosos perquè van interpretar correctament els senyals de perill descrits al Llibre.

La consulta del Llibre dels Canvis no ens diu què ens passarà sinó que ens explica que, confrontats a realitats semblants, els savis antics, observant detingudament les opcions que s'obrien davant d'ells, en triaven l'òptima, fixant-se en les marees canviants de moviment i de quietud del moment, en la fluctuació entre yin i yang. Aquells antics reis van arribar a ser el paradigma de la perfecció humana gràcies a la comprensió que l'única cosa que no canvia en el món és la realitat eternament canviant. Si hom pogués arribar a navegar a favor del corrent d'aquests canvis, sens dubte la presa de decisions seria més fluida i encertada. Vet aquí la lliçó mil·lenària del Yijing.

ORIGEN DEL LLIBRE DELS CANVIS

EL MITE

Dins el text original del Yijing no hi ha cap pista sobre qui hauria pogut ser el seu autor. Només a les “Ales”, els comentaris afegits que es van escriure aproximadament al segle -iv, es troba alguna pista sobre l'autoria. A la sisena Ala s'explica la gènesi del Llibre dels Canvis en els següents termes: “En temps molt antics, l'honorable Bao Xi, sobirà del món sencer, mirà enlaire per a contemplar les imatges del Cel, i després mirà avall per a observar els models sorgits de la Terra”.¹

Segons la narració llegendària, doncs, el Yijing va néixer simultàniament amb la pròpia civilització xinesa. Bao Xi és un nom alternatiu per a Fu Xi, l'Adam xinès, el pare mític de tots els xinesos, dotat d'un cos mig humà i mig drac.² Segons la llegenda, va viure fa uns cinc mil anys, i la seva figura podria ser la mitificació d'algun líder tribal d'alguna cultura prehistòrica. Un dia, va veure un estrany animal sorgir de les aigües del riu Groc, una mena de cavall-drac amb el llong farcit d'escates en forma de creu que refulgien i s'ombrejaven depenent dels moviments i la posició de la bèstia. L'animal deixava unes estranyes petjades a mesura que anava sortint del riu. En aquest joc de llums i ombres, Fu Xi hi va trobar un missatge del Cel en forma de codi que li van permetre entendre les tensions del món com a una interacció infinita entre dos pols, el *yin* i el *yang*.

Intentant comprendre les configuracions de les escates fosques i brillants del cavall-drac, Fu Xi va agrupar una sèrie de símbols en una figura composta de punts clars i foscos que es va convertir en el *He tu*, el Diagrama del Riu (Groc), un mapa amb què el savi va poder descriure la mecànica del Cel, mirall de les complexes relacions dels astres; a partir de les empremtes de la bèstia, va dissenyar una sèrie de vuit marques, que van passar a ser anomenades *bagua* o vuit trigrames. En aquests

símbols va trobar unes pautes que donaven sentit a la successió aparentment caòtica dels fenòmens naturals: la pluja, el vent, els trons, i tots els esdeveniments que podien causar esglai al seu poble quedaven explicats i es podien arribar a predir. Gràcies als trigrames, va idear la xarxa, i els estris per a caçar, va inventar la pesca, la música i el calendari, i va atorgar a la Humanitat el do de cuinar els aliments. D'aquesta manera, el poble de Fu Xi, una mítica nació xinesa, podia gaudir de felicitat i control sobre el món que l'envoltava.

D'acord amb la tradició, aquests vuit trigrames es van convertir en una poderosa eina de predicció i van ser utilitzats durant més de mil anys com a eina ritual per a poder comprendre i controlar les inesgotables transformacions del món immediat.

La sisena Ala segueix revelant els inicis del Llibre d'aquesta manera: “El començament del Llibre dels Canvis ¿No s’ha de buscar en el període final de la dinastia Yin? ¿(No s’ha de buscar) quan la virtut dels Zhou començava a florir? ¿(No s’ha de buscar) quan el rei Wen va tenir un incident amb (el rei) Zhou?”³

Aquesta frase lapidària no revela quina va ser la relació del rei Wen amb el Yijing, i en tot el llibre no hi ha cap més menció de “l’incident”, essent aquest un terme que sembla minimitzar escandalosament la importància de la situació entre ambdós personatges. La història de l’incident explica que Ji Chang (-1099/-1050), líder dels Zhou, tribu assentada al peu de la muntanya Qi, fou vassall del rei Zhou,⁴ darrer emperador de la dinastia Shang. El rei, allunyat de l’harmonia amb el Cel i els avantpassats, es lliurava a plaers malaltissos, que incloïen enormes orgies i tortures especialment cruels. Tot i així, Ji Chang mai va aixecar una paraula de protesta contra els excessos del seu monarca. Aquest, gelós del comportament irreprotxable del seu súbdit, va ordenar que l’empresonessin en una cova aïllada a Youli (actual Anyang, província de Henan). Sol dins la seva cel·la, Ji Chang va meditar durant set anys sobre com retornar

l'equilibri a la seva societat, i va centrar la seva atenció en les vuit figures místiques de Fu Xi, va ordenar-les de manera coherent i va aparellar-les entre elles, de manera que va posar a punt seixanta-quatre hexagrames i afegí un comentari concís (la sentència de l'hexagrama, *gua ci*) a cadascun, que seria el text original del Llibre dels Canvis. Malgrat l'odi que sentia l'emperador envers Ji Chang, finalment el va deslliurar gràcies a les reiterades peticions (i regals) dels seus ministres, que admiraven aquell home.

Fora de la presó, Ji Chang planejà l'enderrocament de la dinastia regnant, però va morir abans de poder reunir el poder suficient. El seu segon fill, Ji Fa, va continuar la tasca de son pare i finalment es va alçar contra l'emperador l'any -1046 i l'exèrcit dels Shang va ser derrotat a la batalla de Muye; tot seguit, l'emperador es va suïcidar. Ji Fa es va proclamar primer emperador de la dinastia dels Zhou, amb el nom de *Wu Wang* (el rei marcial), i donà a son pare decés el títol pòstum de *Wen Wang* (el rei de la cultura).⁵ Tres anys després de pujar al tron, Ji Fa, el rei marcial va morir, i l'autoritat va passar al seu fill, el rei Cheng, un nen massa petit per regnar. Així fou com el seu tutor i oncle, Ji Dan, germà del rei mort, i duc de Zhou (*Zhou gong*) es va convertir en regent.

El duc de Zhou va demostrar ser un home savi i generós. Va prosseguir la tasca del seu pare Ji Chang, el rei Wen, escrivint uns textos críptics que acompanyarien cadascuna de les línies de cada hexagrama. Va ser, per tant, l'autor dels *yao ci* (sentències a les línies hexagramàtiques) i amb ell es va completar la redacció del Yijing original, que, en honor al rei Wen i al duc de Zhou va passar a ser conegut com a *Zhouyi* (els Canvis de la dinastia Zhou).

L'altre gran personatge relacionat, segons la tradició, amb la cadena àuria de redactors i comentaris del Llibre dels Canvis va ser el filòsof Confuci, nom llatinitzat corresponent a Kongzi (-551/-479), un filòsof de l'estat de Lu que va intentar convèncer

els prínceps de la necessitat d'actuar amb moralitat i respecte, el manteniment dels ritus i la rectificació dels noms (“que el senyor faci de senyor i el vassall de vassall; que el pare faci de pare i el fill de fill” li explicà una vegada al duc Jing de l'estat de Qi).⁶ Tot i que sembla que mai va deixar cap paraula escrita, es considerava a tot Xina que Confuci va ser l'editor i fins i tot el redactor dels Cinc Clàssics. Segons els escrits, Confuci sentia tanta veneració pel Llibre dels Canvis que va dir: “Doneu-me uns quants anys més; amb cinquanta dedicats a l'estudi del Llibre dels Canvis em serà possible de no tenir faltes greus”.⁷ Per tal d'aportar llum al text del Llibre, va escriure amb el seu propi pinzell el text de les Ales, els comentaris annexos al Llibre del Canvis, per tal de donar una explicació més profunda al text original. Tot i el pes de la tradició, aviat s'aixecaren veus que posaven en dubte la intervenció de Confuci en la confecció de les Ales, com per exemple la d'Ouyang Xiu, al segle x, i actualment es considera descartada qualsevol relació directe del filòsof amb la composició dels comentaris del Llibre dels Canvis. El que sí sembla que no es pot negar és que Kongzi coneixia el Yijing, perquè en les Analectes, el Mestre fa una citació textual de l'hexagrama 32.⁸

Aquests quatre personatges, Fu Xi, el rei Wen, el duc de Zhou i Kongzi, més Yu el Gran, heroi encarregat del control de l'aigua mitjançant els sistemes de canalització, posseïdor d'un diagrama místic conegut com l'escriptura del riu Luo (*Luo shu*), són els sants savis citats a les Ales del Llibre dels Canvis com a redactors originals del text i les figures.

A partir de l'enorme influència de Kongzi, el Llibre dels Canvis va començar a ser contemplat com un manual de filosofia i ètica, a més de ser-ho com a eina d'endevinació. Al llarg dels segles, més de tres mil erudits xinesos han afegit la seva aportació al Llibre, comentant-ne el text, reordenant-lo, glossant-lo i fent-ne exegesi.